

Seznam pojmů použitých v práci

Počet narozených dětí

Tímto pojmem je v předložené práci označen celkový počet živě narozených dětí za vybrané období. Data získaná z tohoto měření se používají k zjištění, zda došlo k nárůstu či poklesu populace.

Porodnost

Termín porodnost je v této práci používán ve smyslu hrubé míry porodnosti. Označuje počet narozených dětí na 1 000 obyvatel v kalendářním roce. Na něj navazuje i termín plodnost.

Plodnost

Plodnost, někdy také označována jako fertilita, odkazuje v rámci této práce na tzv. hrubou plodnost, která se určuje na základě počtu narozených dětí v kalendářním roce a následně je vztažena na počet matek. Označuje průměrný počet dětí, jež žena za svůj život zplodí. Pro růst populace je důležité, aby se plodnost ženy pohybovala na hodnotě 2,1 a více dítěte. Taková míra zajistí růst populace v případě, že se neseťká s vyšší úmrtností, která je charakteristická zejména pro rozvojové země.

Úvod

Japonsko prošlo od poloviny 20. století řadou demografických změn týkajících se struktury obyvatelstva. Tyto změny se nejprve projevíly velkým nárůstem narozených dětí, což posléze vedlo k tomu, že rodiny měly běžně dvě až tři děti. Tento trend zůstal víceméně stabilní, výjimečná situace však byla zaznamenána v 60. letech minulého století, která se projevila v náhlém poklesu počtu narozených dětí.¹ Od poloviny 70. let začal počet narozených dětí postupně klesat, což se výrazně projevilo nejen na míře japonské porodnosti, ale také na pozdějším úbytku obyvatelstva, který se začal projevovat ve 21. století. To v současné době staví Japonsko do role národa, jehož s největší pravděpodobností čeká ve 21. století mimo jiné i nárůst podílu postproduktivní části obyvatelstva.

V souvislosti s touto prací byla stanovena výzkumná otázka:

Jaké příčiny stojí za klesající porodností v Japonsku, a které z nich lze charakterizovat jako ryze japonské?

Metodologie, kterou v práci používám, je založena na analýze a komparaci výsledků sociologických studií, bez kterých by bylo nalezení odpovědi na danou otázku prakticky nemožné.

První kapitola popisuje vývoj porodnosti od poloviny 20. století až po současnost. Trendy ve 21. století jsou nastíněny pouze okrajově, jelikož zásadní projevy klesající porodnosti se udály právě během druhé poloviny 20. století. Druhá kapitola se zabývá analýzou hlavních příčin, jež vedou ke klesající míře porodnosti v Japonsku. Analýza vychází z komparace několika, převážně sociologických děl. Třetí kapitola se zabývá specificky japonskými příčinami klesající porodnosti. Tato kapitola má za cíl podat informace o tom, jaké jsou specifické rysy Japonska, které mají na demografickou strukturu významný vliv. Faktory ovlivňující demografii Japonska jsou rovněž ilustrovány na datech.

Je třeba podotknout, že práce se zaměřuje převážně na typicky japonské příčiny klesající porodnosti, a proto některým příčinám není věnována taková pozornost. Je třeba, aby si případný čtenář práce uvědomoval, že kromě typicky japonských příčin klesající porodnosti se ve světě, zejména ve vyspělých zemích, lze setkat i s obecně rozšířenými příčinami klesající porodnosti.

¹ Jednalo se o kulturní příčinu, která tento pokles způsobila. V třetí kapitole práce bude tento jev podroben podrobnějšímu zkoumání.

Výběr tématu práce byl podnícen dvěma faktory. Prvním z faktorů, které za výběrem stály, je kniha od významného německého sociolinguisty Floriana Coulmase, která nese název *Population Decline and Ageing in Japan – The Social Consequences*. Právě díky ní jsem se začal o problematiku porodnosti v Japonsku hlouběji zajímat. Druhým, posledním, faktorem je, že jsem mezi dosud napsanými českými japanologickými pracemi nenalezl prakticky žádné sociologicky zaměřené práce, a proto bych rád svým příspěvkem obohatil japanologické prostředí v České republice o nové poznatky z této oblasti.

Podkladem pro sepsání práce byly zejména tematicky zaměřené sociologické práce a odborné výzkumy. Pracuji především s autory, jako je profesor Florian Coulmas, jenž je čestným profesorem pro japonskou společnost na univerzitě v německém Duisburgu a Essenu. Dále byly využity práce profesora Ladislava Rabušice, který dodnes působí v oboru sociologie na Masarykově univerzitě v Brně a patří mezi významné znalce ve svém oboru. Práce vychází i z řady dalších odborných studií, ale převážně se jedná o práce sociologického zaměření. Mimo jiné se tato práce neobejde bez statistických údajů, které byly čerpány ze stránek Japonského statistického úřadu² a Národního institutu pro výzkum obyvatelstva a sociálního zabezpečení.³

² Japonský název instituce zní *Nippon tókeikjoku* (日本統計局).

³ Japonský název instituce zní *Kokuricu šakai hošó džinkó mondai kenkjúšo* (国立社会保障人口問題研究所).